

DOI: 10.46340/eppd.2020.7.2.25

Вікторія Басс, к. ю. н.

Національна академія внутрішніх справ, Україна

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В ГАЛУЗІ ЖИТЛОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН, ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА БЛАГОУСТРОЮ У ПЕРІОД ІЗ ПОЧАТКУ ХХ СТ. ПО ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС

Viktoriia Bass, PhD in Law

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4915-2991>

National Academy of Internal Affairs, Ukraine

ADMINISTRATIVE LEGAL SUPPORT FOR ACTIVITIES OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE HOUSING RIGHTS OF CITIZENS, HOUSING AND COMMUNAL SERVICES AND PUBLIC SERVICES IN THE PERIOD FROM THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY UNTIL NOW

The administrative and legal support of the activity of public administration subjects in the field of housing rights of citizens, housing and communal services and public works in the Soviet period was rather complicated and multifaceted in the decision. It is proved that the Civil Code of the Ukrainian SSR in 1963 enshrined the basic provisions of the activity of the authorities regarding the provision of housing to citizens, the procedure for responding to violations of construction rules, rules, and procedure for the conclusion of housing leases. Only with the adoption of the Law of Ukraine "On Housing and Communal Services" of 2017, the issue of housing and communal services began to settle and meet the requirements of the present. It is argued that the activities of the authorities in these areas changed with the development of technical equipment for housing and communal services, public relations in the field of utilities, and housing rights of citizens.

Keywords: administrative law, security, activities of subjects, public administration, housing rights, housing and communal services, public works.

Вступ. Адміністративно-правове забезпечення діяльності суб'єктів публічної адміністрації в галузі житлових прав громадян, житлово-комунального господарства та благоустрою завжди мало важливе значення.

Так, ще в 1919 р. з приходом радянської влади в Україні на VII Всеросійському з'їзді Рад було прийнято офіційний курс на децентралізацію управління міським господарством. Відповідно до Конституції УСРР 1919 р. до органів Радянської влади на місцях відносилися Ради Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів (міські та сільські), З'їзди Рад (губерніальні, повітові і волосні), а також обрані ними Виконавчі Комітети (Виконкоми)¹. Хоча Конституція і визначила органи влади на місцях, які могли займатися питаннями житлово-комунального господарства, проте на території УСРР діяли органи Відділу міського господарства НКВС. До повноважень цих органів входило зокрема контроль за виконання розпоряджень центральної влади на місцях та керівництво комунальним господарством.

Тому, *метою статті* є дослідження адміністративно-правового забезпечення діяльності суб'єктів публічної адміністрації в галузі житлових прав громадян, житлово-комунального господарства та благоустрою у період із початку ХХ ст. по теперішній час.

¹ Конституція Української соціалістичної радянської республіки від 10.03.1919 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-19>>. (2019, лютий, 01).

Виклад основного матеріалу. З реорганізацією у 1921 р. Відділу міського господарства НКВС в Головне управління комунального господарства НКВС, до основних завдань зазначеного органу входило: 1) обмеження втручання партійних органів в управління та експлуатацію жилих будинків; 2) підтримання ініціативи населення з відновлення та збереження житла; 3) розвиток професійного управління та експлуатації житла¹.

З 1922 р. з набранням чинності Цивільний кодекс УСРР та виданням декрету «Про житлові товариства», багатоквартирні будинки передавалися в довгострокову оренду житловим товариствам, які утворювалися на добровільній основі. Це надавало право членам товариств отримувати житло, викупати квартири. Також вони були захищені від адміністративного виселення.

Питання адміністративно-правового забезпечення діяльності суб'єктів публічної адміністрації в галузі житлових прав громадян, житлово-комунального господарства та благоустрою було на цей період доволі складним та багатограним у вирішенні. Це було обумовлено прийняттям цілого ряду нормативно-правових актів, які регламентували житлово-комунальну сферу життя, зокрема: Постанова Головокооперкому при РНК УСРР і Наркомвну справу УСРР від 28 січня 1927 р. «Про порядок переходу житло-орендних кооперативів на статут робітничого або загальногромадянського житло-будівельного кооперативу»², Постанова Народного комісаріату юстиції УСРР від 20 травня 1927 р. «Про непоширення постанови РНК УСРР з 5 вересня 1922 р. «Про порядок адміністративного виселення громадян із заселених ними помешкань» на виселення юридичних осіб»³, Постанова Народного комісаріату юстиції УСРР від 20 травня 1927 р. «Чи поширюється постанова РНК УСРР з 5 вересня 1922 р. «Про порядок адміністративного виселення громадян із заселених ними помешкань на місцевості поза межами міст і селищ міського типу»⁴, Постанова Народного комісаріату юстиції УСРР від 27 травня 1927 р. «Чи мають право правні особи одержувати у власність за денационалізацією будівлі на підставі господарчо-трудового зв'язку з ними»⁵, Інструкція Народного комісаріату внутрішніх справ і Народного комісаріату юстиції УСРР від 23 липня 1929 р. «Як заселяти приміщення кооперативних будинків через самопотіснення житців»⁶, Постанова Народного комісаріату юстиції УСРР від 20 березня 1930 р. «Як розв'язувати спори, що виникають між членами робітничих житло-будівельних кооперативних товариств і керівними органами цих товариств у зв'язку з розподілом житлової площі»⁷ та інші.

15 грудня 1930 р. було ліквідовано Головне управління комунального господарства НКВС, та створено Головне управління комунального господарства при Раді народних комісарів. У зв'язку із чим було передано відання благоустроєм та житлово-комунальним господарством зазначеному органу. Після чого також було видано ряд нормативно-правових актів, які регламентували житлово-комунальну сферу, зокрема: Постанова Народного комісаріату юстиції і Головного управління комунального господарства УСРР від 15 липня 1931 р. «Про врегулювання перевласнення денационалізованих будинків і права забудови від приватних осіб»⁸, Постанова Народного комісаріату

¹ *Высшие органы государственной власти и органы центрального управления РСФСР (1917–1967 гг.): Справочник* (1971). Москва: ЦГА РСФСР, 477.

² *Постанова про порядок переходу житло-орендних кооперативів на статут робітничого або загальногромадянського житло будівельного кооперативу 1927* (Головокооперком при РНК УСРР і Нарком внутрішніх справ УСРР). *ЗУ УСРР*, відділ II, № 12. ст. 60.

³ *Постанова про порядок адміністративного виселення громадян із заселених ними помешкань на виселення юридичних осіб 1927* (Народний комісаріат юстиції УСРР). *ЗУ УСРР*, відділ II, № 18. ст. 92.

⁴ *Постанова про порядок адміністративного виселення громадян із заселених ними помешкань на місцевості поза межами міст і селищ міського типу 1922* (Народний комісаріат юстиції УСРР). *ЗУ УСРР*, відділ II, № 21. ст. 98.

⁵ *Постанова Чи мають право правні особи одержувати у власність за денационалізацією будівлі на підставі господарчо-трудового зв'язку з ними 1927* (Народний комісаріат юстиції УСРР). *ЗУ УСРР*, відділ II, № 23. ст. 105.

⁶ *Інструкція Як заселяти приміщення кооперативних будинків через самопотіснення житців 1929* (Народний комісаріат внутрішніх справ і Народного комісаріату юстиції УСРР). *ЗУ УСРР*, відділ II, № 16. ст. 69.

⁷ *Постанова Як розв'язувати спори, що виникають між членами робітничих житло-будівельних кооперативних товариств і керівними органами цих товариств у зв'язку з розподілом житлової площі 1930* (Народний комісаріат юстиції УСРР). *ЗУ УСРР*, відділ II, № 6. ст. 59.

⁸ *Постанова про врегулювання перевласнення денационалізованих будинків і права забудови від приватних осіб 1931* (Народний комісаріат юстиції і Головного управління комунального господарства УСРР). *ЗУ УСРР*, № 24, ст. 185; 1937 р. № 54. ст. 201.

комунального господарства і Народного комісаріату праці УСРР від 20 січня 1932 р. «Про встановлення переліку категорій трудящих, виселюваних із житлових приміщень, розташованих на території підприємств державної промисловості, що має оборонне значення, яким місцеві Ради повинні давати іншу житлову площу»¹.

30 січня 1937 р. було прийнято Конституцію УРСР, відповідно до якої органи державного управління відають житловим і комунальним господарством, житловим будівництвом і впорядкуванням міст та інших населених місцевостей та шляховим будівництвом, керують місцевим транспортом і зв'язком². Крім того, на місцях утворюються Народний комісаріат та обласна Рада депутатів, в структурі яких утворюється управління та відділи комунального господарства³. Цього ж року Рада народних комісарів СРСР прийняла Постанову «Про збереження житлового фонду та покращення житлового господарства в містах». На основі неї було ліквідовано житлові товариства, а житло передано у відання місцевих рад.

З прийняттям у 1963 р. нового Цивільного кодексу УРСР, закріпилися положення про власність (особисту, спільну, колгоспно-кооперативну, державну), були визначені правила оренди житла, безоплатного користування житлом та будівництва. Так, відповідно до ст. 105 ЦК УРСР, громадянин, який збудував або будує жилий будинок, здійснив або здійснює його перебудову чи прибудову без встановленого дозволу, або без належно затвердженого проекту, або з істотними відхиленнями від проекту, або з грубим порушенням основних будівельних норм і правил (громадянин не привів його, після попередження, у відповідність з проектом чи зазначеними нормами і правилами, провадив самовільне будівництво), не вправі розпоряджатися цим будинком чи частиною його. За позовом виконавчого комітету районної, міської, районної в місті Ради народних депутатів такий будинок або частина його можуть бути знесені, безоплатно вилучені судом і зараховані до фонду місцевої Ради народних депутатів або за рішенням виконавчого комітету районної, міської, районної в місті Ради народних депутатів знесені громадянином, який провадив самовільне будівництво, або за його рахунок⁴.

Відповідно до ст. 105-1 ЦК УРСР літні садові будиночки, будівництво яких здійснюється без належно погодженого проекту або з відхиленнями від норм, передбачених законодавством Союзу РСР і Української РСР, чинним на початок будівництва, за рішенням виконавчого комітету районної, міської, районної в місті Ради народних депутатів, на території якої знаходиться садівницьке (виноградарське) товариство, приводяться у відповідність з зазначеними нормами або зносяться громадянами, що здійснюють таке будівництво, чи за їх рахунок⁵.

Відповідно до ст. 278 ЦК УРСР надання жилих приміщень у будинках місцевих Рад депутатів трудящих провадиться виконавчим комітетом місцевої Ради за участю представників громадських організацій. В будинках державних, кооперативних і громадських організацій надання жилих приміщень провадиться за спільним рішенням адміністрації і фабричного, заводського, місцевого комітету професійної спілки, затвердженим виконавчим комітетом Ради депутатів трудящих, а у випадках, передбачених Радою Міністрів СРСР, за спільним рішенням адміністрації і фабричного, заводського, місцевого комітету професійної спілки з наступним повідомленням виконавчого комітету Ради депутатів трудящих про надання жилих приміщень для заселення. На підставі рішення про надання в найом жилого приміщення виконавчий комітет місцевої Ради депутатів трудящих видає громадянину ордер на зайняття жилого приміщення⁶.

Отже, ЦК УРСР 1963 р. закріпили основні положення діяльності органів влади щодо надання житлових приміщень громадянам, порядку реагування на порушення правил будівництва, правила та процедуру укладання договорів найму житлових приміщень. Цей кодекс був чинним до 2004 р.

¹ Постанова про встановлення переліку категорій трудящих, виселюваних із житлових приміщень, розташованих на території підприємств державної промисловості, що має оборонне значення, яким місцеві Ради повинні давати іншу житлову площу 1932 (Народний комісаріат комунального господарства і Народного комісаріату праці УСРР). 33 УСРР, 3. ст. 22.

² Конституція УРСР 1937. <http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T370001.html> (2020, лютий, 09).

³ Конституція УРСР 1937. <http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T370001.html> (2020, лютий, 09).

⁴ Цивільний кодекс Української РСР 1963. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06/stru#Stru>>. (2020, лютий, 09).

⁵ Цивільний кодекс Української РСР 1963. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06/stru#Stru>>. (2020, лютий, 09).

⁶ Цивільний кодекс Української РСР 1963. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06/stru#Stru>>. (2020, лютий, 09).

З прийняттям Конституції 1996 р., було змінено державний устрій та створено нові органи влади – місцеві державні адміністрації, а також органи місцевого самоврядування – сільські, селищні, міські ради. Відповідно до ст. 142 Конституції територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також кошти бюджетів для виконання спільних проєктів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи і служби. Відповідно до ст. 143 Конституції територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції¹.

Указом Президента України «Про прискорення реформування житлово-комунального господарства», було визначено основні напрями прискорення реформування житлово-комунального господарства². У 2002 р. було ухвалено Програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2002–2005 р. і на період до 2010 р.³. Цивільний кодекс України визначив порядок укладання договорів та правила користування власністю (приватною, спільною, колективною, державною)⁴.

Закону України «Про житлово-комунальні послуги» від 24 червня 2004 р. визначив повноваження обласним, міських державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування щодо житлово-комунального господарства. До повноважень обласних та міських державних адміністрацій у сфері житлово-комунальних послуг належить: 1) взаємодія з органами місцевого самоврядування з питань надання житлово-комунальних послуг та регулювання цін/тарифів у межах своїх повноважень; 2) залучення небюджетних джерел фінансування для забезпечення виконання державних та регіональних програм у сфері житлово-комунальних послуг; 3) здійснення контролю цін/тарифів на житлово-комунальні послуги та моніторингу стану розрахунків за них; 4) вирішення інших питань у сфері житлово-комунальних послуг відповідно до законів⁵. До повноважень органів місцевого самоврядування у сфері житлово-комунальних послуг належить: 1) затвердження та реалізація місцевих програм у сфері житлово-комунального господарства, участь у розробленні та реалізації відповідних державних і регіональних програм; 2) встановлення цін/тарифів на житлово-комунальні послуги відповідно до закону; 3) затвердження норм споживання та якості житлово-комунальних послуг, контроль за їх дотриманням; 4) управління об'єктами у сфері житлово-комунальних послуг, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, забезпечення їх належного утримання та ефективної експлуатації; 5) забезпечення населення житлово-комунальними послугами необхідних рівня та якості та ін.⁶

З прийняттям нової редакції 9 листопада 2017 р. нової редакції Закону України «Про житлово-комунальні послуги» до повноважень Кабінету Міністрів України належать: 1) затвердження правил надання (постачання) комунальних послуг та послуг з управління багатоквартирним будинком; 2) встановлення граничної норми витрат на управління житлом громадян, які відповідно до законодавства мають пільги або користуються субсидією на оплату житлово-комунальних послуг; 3) затвердження порядків формування тарифів на комунальні послуги, що встановлюються органами

¹ Конституція України 1996 (Верховна Рада України). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>>. (2020, лютий, 05).

² Указ про прискорення реформування житлово-комунального господарства 1999 (Президент України). *Офіційний вісник України*, 1999, 42, 2089.

³ Програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2002–2005 р. і на період до 2010 р. (2002). *Міське господарство України*, 1, 20–28.

⁴ Цивільний кодекс України 2003 (Верховна Рада України). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n6094>>. (2020, лютий, 07).

⁵ Закон про житлово-комунальні послуги 2017 (Верховна Рада України). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>>. (2020, лютий, 08).

⁶ Закон про житлово-комунальні послуги 2017 (Верховна Рада України). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>>. (2020, лютий, 08).

місцевого самоврядування; 4) встановлення граничної норми витрат на оплату комунальних послуг для громадян, які відповідно до законодавства мають пільги або користуються субсидією на оплату житлово-комунальних послуг; 5) встановлення граничного розміру плати за абонентське обслуговування у розрахунку на одного абонента для комунальних послуг, що надаються споживачам багатоквартирних будинків за індивідуальними договорами; 6) встановлення порядку надання пільг та житлових субсидій населенню в частині забезпечення надання житлових субсидій як частки вартості житлово-комунальних послуг, у тому числі їх виплати у грошовій формі; 7) встановлення порядку перевірки відповідності якості надання комунальних послуг та послуг з управління багатоквартирним будинком параметрам, передбаченим договором про надання відповідних послуг; 8) затвердження порядку здійснення перерахунку вартості комунальної послуги та послуги з управління багатоквартирним будинком за період їх ненадання, надання не в повному обсязі або невідповідної якості; 9) встановлення порядку здійснення забору проб та проведення їх дослідження щодо послуг з централізованого водопостачання, централізованого постачання гарячої води та послуг з постачання природного газу¹.

До повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері житлово-комунального господарства, належать: 1) сприяння створенню виконавцями комунальних послуг та управителями систем управління якістю відповідних послуг на базі національних або міжнародних стандартів; 2) організація і виконання в межах повноважень робіт із стандартизації, метрології та підтвердження відповідності у сфері житлово-комунальних послуг; 3) здійснення моніторингу стану розрахунків за житлово-комунальні послуги; 4) встановлення методики розподілу між споживачами обсягів спожитих у будівлі комунальних послуг у багатоквартирних будинках та інших будівлях, де налічуються два або більше споживачів; 5) встановлення порядку обслуговування внутрішньо-будинкових систем тепlopостачання, водопостачання, водовідведення та постачання гарячої води; 6) встановлення порядку відключення споживачів від систем централізованого опалення та постачання гарячої води; 7) встановлення порядку інформування споживачів про намір зміни цін/тарифів на комунальні послуги з обґрунтуванням такої необхідності; 8) встановлення обов'язкового переліку послуг, витрати на які включаються до складу витрат на утримання багатоквартирного будинку та прибудинкової території².

До повноважень органів місцевого самоврядування належать: 1) затвердження та виконання місцевих програм у сфері житлово-комунального господарства, участь у розробленні та виконанні відповідних державних і регіональних програм; 2) встановлення цін/тарифів на комунальні послуги відповідно до закону; 3) затвердження норм споживання комунальних послуг; 4) інформування населення відповідно до законодавства про стан виконання місцевих програм у сфері житлово-комунального господарства, а також про відповідність якості житлово-комунальних послуг нормативам, нормам, стандартам та правилам; 5) здійснення моніторингу стану виконання місцевих програм розвитку житлово-комунального господарства; 6) встановлення одиниці виміру обсягу наданих послуг з поведження з побутовими відходами³.

Таким чином, Закон України «Про житлово-комунальні послуги» 2017 р. визначив повноваження Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо житлово-комунального господарства, що відповідають вимогам сучасності.

Висновки. Здійснивши історичний аналіз розвитку адміністративно-правового забезпечення діяльності суб'єктів публічної адміністрації в галузі житлових прав громадян, житлово-комунального господарства та благоустрою у період з радянських часів по сьогодні, дійшли висновку, що діяльність уповноважених органів у галузі житлових прав громадян, житлово-комунального господарства та благоустрою змінювалася з розвитком технічного обладнання житлово-комунального господарства, суспільних відносин в сфері комунального господарства та житлових прав громадян.

¹ Закон про житлово-комунальні послуги 2017 (Верховна Рада України). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>>. (2020, лютий, 08).

² Закон про житлово-комунальні послуги 2017 (Верховна Рада України). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>>. (2020, лютий, 08).

³ Закон про житлово-комунальні послуги 2017 (Верховна Рада України). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>>. (2020, лютий, 08).

References:

1. *Vysshie organy gosudarstvennoj vlasti i organy central'nogo upravlenija RSFSR (1917–1967 gg.): Spravochnik* [The supreme bodies of state power and central government bodies of the RSFSR (1917–1967): Directory] (1971). Moscow: CGA RSFSR. [in Russian].
2. *Zakon pro zhytlovo-komunalni posluhy 2017* [Housing and Utilities Act 2017] (Verkhovna Rada Ukrainy) [(Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiyni veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>>. (2020, February, 08). [in Ukrainian].
3. *Instruktsiia Yak zaseliaty prymishchennia kooperatyvnykh budynkiv cherez samopotisnennia zhyttsiv 1929* [Instruction How to Occupy Co-operative Homes Through Self-Shrinking Wheat 1929] (Narodnyi komisariat vnutrishnikh sprav i Narodnoho komisariatu yustytysii USRR) [(NKVD and the Peoples Commissariat of Justice USSR)]. *ZZ USRR*, viddil II, no. 16, st. 69. [in Ukrainian].
4. *Konstytutsiia Ukrainy 1996* [Constitution of Ukraine 1996] (Verkhovna Rada Ukrainy) [(Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiyni veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>>. (2020, February, 05). [in Ukrainian].
5. *Konstytutsiia Ukrainskoi sotsialistychnoi radianskoj respubliky 1919* [Constitution of the Ukrainian Socialist Soviet Republic 1919]. *Ofitsiyni veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-19>>. (2019, February, 01). [in Ukrainian].
6. *Konstytutsiia URSR 1937* [Constitution of the USSR 1937]. <http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T370001.html> (2020, February, 09). [in Ukrainian].
7. *Postanova pro vrehuliuвання perevlasnennia denatsionalizovanykh budynkiv i prava zabudovy vid pryvatnykh osib 1931* [Decree on the Regulation of the Renovation of Denationalized Houses and the Right to Build from Private Persons 1931] (Narodnyi komisariat yustytysii i Holovnoho upravlinnia komunalnoho hospodarstva USRR) [(NKVD and the Peoples Commissariat of Justice and the Main Department of Public Utilities of the Ukrainian SSR)]. *ZZ USRR*, no. 24, st. 185; 1937 r. no. 54, st. 201. [in Ukrainian].
8. *Postanova pro vstanovlennia pereliku katehoriï trudiashchykh, vyseliuvanykh iz zhytlovykh prymishchen, roztašhovanykh na terytorii pidpriemstv derzhavnoi promyslovosti, shcho maie oboronne znachennia, yakym mistsevi Rady povynni davaty inshu zhytlovu ploshchu 1932* [Decree establishing the list of categories of workers evicted from residential premises located in the territory of state-owned industrial enterprises, which is of defensive importance to which the local councils should give other living space in 1932] (Narodnyi komisariat komunalnoho hospodarstva i Narodnoho komisariatu pratsi USRR) [(Peoples Commissariat of Public Utilities and Peoples Commissariat of Labor of the Ukrainian SSR)]. *ZZ USRR*, no. 3, st. 22. [in Ukrainian].
9. *Postanova pro poriadok administratyvnoho vyselelnia hromadian iz zaselenykh nymy pomeshkan na vyselelnia jurydychnykh osib 1927* [Resolution on the procedure for administrative eviction of citizens from their inhabited premises for evictions of legal entities in 1927] (Narodnyi komisariat yustytysii USRR) [(NKVD and the Peoples Commissariat of Justice USSR)]. *ZU USRR*, viddil II, no. 18, st. 92. [in Ukrainian].
10. *Postanova pro poriadok administratyvnoho vyselelnia hromadian iz zaselenykh nymy pomeshkan na mistsevosti poza mezhamy mist i selyshch miskoho typu 1922* [Resolution on the procedure for the administrative eviction of citizens from their inhabited premises on the territory outside the cities and towns 1922] (Narodnyi komisariat yustytysii USRR) [(NKVD and the Peoples Commissariat of Justice USSR)]. *ZU USRR*, viddil II, no. 21, st. 98. [in Ukrainian].
11. *Postanova pro poriadok perekhodu zhytlo-orendnykh kooperatyviv na statut robitnychoho abo zahalnohromadianskoho zhytlo budivelnoho kooperatyvu 1927* [Resolution on the Procedure of Transition of Housing and Leasing Cooperatives to the Statute of Workers or General Civil Housing] (Holovkooperkom pry RNK USRR i Narkom vnutrishnikh sprav USRR) [(Chief Commissar of the RNA and Peoples Commissar of Internal Affairs of the USSR)]. *ZU USRR*, viddil II, no. 12, st. 60. [in Ukrainian].
12. *Postanova Chy maiut pravo pravni osoby oderzhuvaty u vlasnist za denatsionalizatsiieiu budivli na pidstavi hospodarcho-trudovoho zviazku z nymy 1927* [Resolution Are legal entities entitled to obtain ownership of a building on the denationalization of a building on the basis of economic and labor relations with them in 1927] (Narodnyi komisariat yustytysii USRR) [(NKVD and the Peoples Commissariat of Justice USSR)]. *ZU USRR*, viddil II, no. 23, st. 105. [in Ukrainian].
13. *Postanova Yak rozviazuvaty spory, shcho vynykaiut mikh chlenamy robitnychykh zhytlo-budivelnykh kooperatyvnykh tovarystv i kerivnymy orhanamy tsykh tovarystv u zviazku z rozpodilom zhytlovoi ploshchi 1930* [Resolution How to Resolve Disputes Arising between Members of Workers Housing Cooperative Societies and the Governing Bodies of These Societies Regarding the Distribution of Living Space] (Narodnyi komisariat yustytysii USRR) [(NKVD and the Peoples Commissariat of Justice USSR)]. *ZZ USRR*, viddil II, no. 6, st. 59. [in Ukrainian].

14. Prohrama reformuvannia i rozvytku zhytlovo-komunalnoho hospodarstva na 2002–2005 r. i na period do 2010 r. [Program for reform and development of housing and communal services for 2002-2005 and for the period up to 2010] (2002). *Miske hospodarstvo Ukrainy* [Urban farming Ukraine], no. 1, 20-28. [in Ukrainian].
15. *Ukaz pro pryskorennia reformuvannia zhytlovo-komunalnoho hospodarstva 1999* [Decree on accelerating the reform of housing and communal services] (Prezydent Ukrainy) [(President of Ukraine)]. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy* [Official Bulletin of Ukraine], 42, 2089. [in Ukrainian].
16. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy 2003* [The Civil Code of Ukraine] (Verkhovna Rada Ukrainy) [(Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n6094>>. (2020, February, 07). [in Ukrainian].
17. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainskoi RSR 1963* [Civil Code of the Ukrainian SSR 1963]. *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06/stru#Stru>>. (2020, February, 09). [in Ukrainian].